

Crna Gora
AGENCIJA ZA ELEKTROTEHNIČKE
KOMUNIKACIJE I POŠTANSKU DJELATNOST
PODGORICA

16.12.2022.

Primljeno:	Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
	0102	6992/3		

Crnogorski Telekom AD, Moskovska 29, 81000 Podgorica
Dušan Banović, direktor Sektora za razvoj servisa i digitalnu transformaciju
+38220433322 | dusan.banovic@telekom.me

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost

Gospodin Darko Grgurović, izvršni direktor
Džordža Vašingtona 56 /2
81000 Podgorica, Crna Gora

Predmet Dopolis Agencije Broj:0302- 6992/1 od 18.11.2022.godine
Arhivski broj 04-19969/2
Datum 16 decembar 2022 godine

U okviru javnog konsultativnog procesa o Nacrtu Odluke o pokretanju ponovnog postupka provjere ispunjenosti uslova Testa tri kriterijuma sa ciljem dokazivanja opravdanosti dalje primjene prethodne regulacije na sljedećim relevantnim tržištima:

1. Maloprodajno tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji, za fizička i pravna lica,
2. Maloprodajno tržište javno dostupne usluge lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji,
3. Maloprodajno tržište javno dostupne usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji,
4. Veleprodajno tržište poziva koji potiču (originiraju) iz javne fiksne telefonske mreže,
5. Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža.

Crnogorski Telekom daje sljedeće komentare

Kako je ovo već četvrta u nizu odluka o provjeri ispunjenosti uslova testa tri kriterijuma na istim relevantnim tržištima očekujemo da će biti i posljednja imajući u vidu stanje na tržištu, relevantne podatke koje Agencija posjeduje, kako o kretanju broja korisnika relevantnih usluga, saobraćaju i supstitutivnosti pojedinih usluga te druge relevantne podatke koji se odnose ova tržišta.

Naime, naše očekivanje je da će Agencija pravilnim definisanjem relevantnog tržišta, objektivnim analiziranjem relevantnih podataka, nivoa konkurentnosti tržišta a što je itekako važno procjenom razvoja konkurentnosti tržišta u naredne tri godine, doći do zaključka da ova tržišta ne ispunjavaju test tri kriterijuma kumulativno ta da ova tržišta više nijesu podložna prethodnoj regulaciji.

Kako smo u tri prethodna kruga regulacije ovih tržišta iznosili ocjene o neophodnosti uvažavanja realnosti da Agencija mora posmatrati pozive iz mobilne mreže kao pravu supsticiju pozivima iz fiksne mreže (makar je to u Crnoj Gori koja važi za svjetski br 1 kada je u pitanju penetracija mobilne telefonije (186,6%- januar 2022) a takođe da mora uzeti u obzir još jednu itekako rastuću uslugu a to je supsticija svih poziva, kako iz fiksne tako i mobilne mreže, pozivima i drugim vidovima komunikacije posredstvom raznih internet platformi.

U ranijim prilikama javnih konsultacija o dokumentima testa tri kriterijuma i analiza relevantnih tržišta ukazivali smo na rezultate raznih istraživanja koji govore o korišćenju internet platformi za uslugu poziva i drugih vidova komunikacije, ovdje bi podsjetili samo na neka javno dostupna:

-88% osoba u Crnoj Gori koristi smartphone (istraživanja DAMAR Plus april 2022 godine za potrebe Agencije za elektronske komunikacije).

-prema podacima DATAREPORTAL (<https://datareportal.com/reports/digital-2022-montenegro>) za januar 2022 godine skoro 516 hiljada korisnika u Crnoj Gori je koristilo društvene mreže, što je 82,1% populacije koja ima pravo korišćenja tih platformi, s obzirom na životnu dob.

Jasno je da su tržišta poziva iz fiksne mreže ustvari tržišta u nestajanju o čemu dovoljno govore podaci dati u tabelama koje slijede a odnose se na oba tržišta poziva iz fiksne mreže kako tržišta nacionalnih poziva tako i međunarodnih poziva.

Lokalni međumjesni pozivi +	2020	2021	2022
Pozivi	-20%	-17%	-22%
Minuti	-6%	-15%	-25%
Prihodi	-33%	-18%	-17%
Korisnici	-12%	-14%	-34%

Međunarodni pozivi	2020	2021	2022
Pozivi	-35%	-17%	-22%
Minuti	-25%	-16%	-25%
Prihodi	-28%	-25%	-24%
Korisnici	-15%	-50%	-51%

Naše projekcije daljeg pada tržišta poziva iz fiksne mreže su date u tabelama koje slijede:

Lokalni + međumjesni pozivi	2023	2024	2025
Pozivi	-21%	-23%	-25%
Minuti	-15%	-17%	-19%
Prihodi	-25%	-27%	-29%
Korisnici	-23%	-25%	-27%

Međunarodni pozivi	2023	2024	2025
Pozivi	-29%	-31%	-33%
Minuti	-25%	-27%	-29%
Prihodi	-26%	-28%	-30%
Korisnici	-45%	-47%	-49%

Kada je u pitanju maloprodajno tržište pristupa fiksnoj mreži očekujemo promjenu stava Agencije, prilikom donošenja zaključaka o definiciji tržišta, da uvaži informacije koja i sama posjeduje a to je da se veleprodajni proizvodi Crnogorskog Telekom (osim iznajmljivnja kablovske kanalizacije) ne koriste već da operatori pored kablovske kanalizacije Telekom, koriste drugu raspoloživu infrastrukturu poput one u vlasništvu preduzeća komunalnih usluga, CEDiSa ili grade sopstvenu mrežu te shodno tome očekujemo da neće zaključiti da postoje snažne barijere za ulazak na relevantno tržište već da se ostali operatori opredjeljuju da grade sopstvenu mrežu nastojeći da svojom mrežom dodju do onih korisnika koji uopšte ne koriste usluge elektronskih komunikacija ili s obzirom na tehničke mogućnosti na toj lokaciji ne mogu putem postojećeg priključka kod Telekom, imati ostale usluge poput pristupa internetu i TV.

Naravno, generalno posmatrano, izgradnja mreže uzrokuje visoke investicije na čiji se povrat teško može računati, ali primjer crnogorskog tržišta pokazuje da su dostupni različiti modeli saradnje na polju zajedničkog korišćenja infrastrukture koji čine da situacija sa povratom investicija ne mora biti neminovna takva, tako ne vidimo da uistinu postoje snažne barijere za ulazak na tržište usluga koje se pružaju putem fiksne mreže. Nakon stupanja na snagu Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina, januara ove godine, postojanje barijera za pristup i korišćenje infrastrukture više zaista ne može biti argument.

Ne možemo a da se ne osvrnemo na praksu regulatora u zemljama EEA tj zemljama Evropskog ekonomskog prostora, a podaci o tome su i Agenciji dostupni. Podaci naime pokazuju da ogromnoj većini od 30 zemalja EEA (tj 22 zemlji) nijedno od ovih pet relevantnih tržišta više nije regulisano, nijesu prošla test tri kriterijuma, ukinute su regulatorne obaveze tamo gdje su ranije one bile nametnute operatorima sa značajnom tržišnom snagom. U nekim slučajevima taj proces je okončan prije više od jedne decenije.

Tržišta koja su ostala regulisana u nekoliko od tih 30 zemalja su veleprodajna tržišta originacije iz mobilne ili fiksne mreže a samo u jednoj zemlji tj Sloveniji regulisano je maloprodajno tržište pristupa fiksnoj mreži, Veleprodajno tržište originacije iz fiksne mreže regulisano je u pet zemalja i to Francuskoj, Holandiji (ali samo ISDN) Poljskoj, Letoniji i Španiji (uz preporuku EU Komisije da Regulator prati razvoj tržišta, supstitutivnost usluga, razvoj NGA i da sljedstveno tome pristupi analizi tog tržišta i prije isteka trogodišnjeg perioda). S druge strane tržišta originacije iz mobilne mreže regulisana su samo u Norveškoj i Irskoj (i to samo djelimično). Dakle maloprodajna tržišta poziva iz fiksne mreže više nijesu regulisana u nijednoj od 30 zemalja, a po jedno od tržišta originacije poziva regulisano je u 7 od 30 zemalja, a tržište pristupa fiksnoj mreži samo u jednoj zemlji.

Više je nego jasno da se regulatori opredjeljuju na regulaciju isključivo veleprodajnih tržišta kojima adekvatno mogu uticati na pospješivanje konkurentnosti tržišta i to onih koja su predviđena za regulaciju prema poslednjim Preporukama EU Komisije, a da se sve rjeđe opredjeljuju za provjeru testa tri kriterijuma na tržištima koja nijesu dio tih Preporuka.

Očekujemo da će Agencija u daljem postupku provjere ispunjenosti testa tri kriterima na relevantnim tržištima uvažiti komentare i predloge Crnogorskog Telekom, objektivno definisati tržišta i sagledati stvarno stanje na tržištu i da će nakon 11 godina, od kada su pet relevantnih tržišta predviđenih predmetnom Odlukom prvi put regulisana, zaključiti da ova tržišta više ne ispunjavaju kumulativno test tri kriterijuma.

Očekujemo da se neće ponovo pristupiti regulaciji predmetnih tržišta naročito maloprodajnih, jer bi to imalo za posljedicu ugrožavanje daljeg investiranja u fiksnu mrežu Telekom što svakako povlači sa sobom sve negativne konsekvence daljeg razvoja ukupnog tržišta.

S poštovanjem,

Dušan Banović

direktor Sektora za razvoj proizvoda i digitalnu transformaciju.

eTrust

Signed by: Dušan Banović

Organization: CRNOGORSKI

TELEKOM AD PODGORICA

Country code: ME

Date: 16.12.2022. 12:09:37 +0100